

Љиљана Спировиќ Трпеновска
Дејан Мицковиќ
Ангел Ристов

СЕМЕЈНО ПРАВО

БЛЕСОК
ЕДИЦИЈА ИНДРА

Copyright © Културна установа „Блесок“ и авторите, 2013.

Сите права се заштитени. Ниту еден дел од овој учебник не може да биде репродуциран или пренесен во која било форма со кои било средства, електронски или технички, вклучувајќи и фотокопирање, преснимување или чување во информативни системи без претходна писмена дозвола од издавачот (авторите).

РЕЦЕНЗЕНТИ:

ПРОФ. Д-Р ВЛАДИМИР ПЕТРОВ

ПРОФ. Д-Р ЈАДРАНКА ДАБОВИЌ-АНАСТАСОВСКА

ЗА ИЗДАВАЧОТ: ИГОР ИСАКОВСКИ

ПОДГОТОВКА ЗА ПЕЧАТ: BLESOKDTP

ПЕЧАТ: МАРИНГ, СКОПЈЕ

ТИРАЖ: 500

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

347.61/.64(497.7)(075.8)

СПИРОВИЌ Трпеновска, Љиљана

Семејно право : [учебник] / Лиљана Спировиќ Трпеновска, Дејан Мицковиќ, Ангел Ристов. - [4. изд.]. - Скопје : Блесок, 2013. - 336 стр. ; 23 см. - (Едиција Индра ; кн. 12)

Библиографија: стр. 325-335

ISBN 978-9989-59-503-5

1. Мицковиќ, Дејан [автор] 2. Ристов, Ангел [автор]. - I.
Трпеновска, Лиљана Спировиќ види Спировиќ Трпеновска, Љиљана
а) Семејно право - Македонија - Високошколски учебници
COBISS.MK-ID 93242634

Љиљана Спировиќ Трпеновска
Дејан Мицковиќ
Ангел Ристов

СЕМЕЈНО ПРАВО

КУЛТУРНА УСТАНОВА БЛЕСОК
СКОПЈЕ, 2013

Содржина

Предговор

9

Прв дел

ОСНОВНИ ПОИМИ ЗА СЕМЕЈНОТО ПРАВО И СЕМЕЈСТВОТО

I. ОПШТО ЗА СЕМЕЈНОТО ПРАВО

1. Поимот семејно право	11
2. Предмет и субјекти на семејното право	12
3. Делови на семејното право	14
4. Место на семејното право во правниот систем	15
5. Основни начела на семејното право	17
6. Метод на семејното право	20
7. Историски развој на семејството	21
8. Историски развој на семејното право	29
9. Современи тенденции во правното регулирање на семејството	36
10. Хармонизација на семејното право во европските земји	44
11. Промените во семејството во современото општество	52
12. Семејните вредности во современото општество	61

II. ИЗВОРИ НА СЕМЕЈНОТО ПРАВО

1. Извори на семејното право	68
2. Уставот како извор на семејното право	68
3. Законот како извор на семејното право	68
4. Меѓународните договори како извор на семејното право	69
5. Судската практика како извор на семејното право	70
6. Практиката на Европскиот суд за човекови права како извор на семејното право	71
7. Обичајот како извор на семејното право	72
8. Правната наука како извор на семејното право	73

III. СЕМЕЈСТВО

1. Поим на семејството	73
2. Типологија на семејството	75
3. Функции на семејството	78
4. Планирање на семејството	82

IV. СРОДСТВО

1. Поим на сродство	84
2. Видови на сродство	84

Втор дел
БРАЧНО ПРАВО

I. ОСНОВНИ ПОИМИ НА БРАЧНОТО ПРАВО	
1. Поим и предмет на брачното право	89
2. Начела на брачното право	90
3. Поим и правна природа на бракот	92
II. СВРШУВАЧКА	
1. Поим на свршувачка	93
2. Правна природа и дејство на свршувачката	94
3. Престанок на свршувачката	94
4. Последици од раскинувањето на свршувачката	95
III. СКЛУЧУВАЊЕ НА БРАК	
1. Видови на услови за склучување на брак	96
2. Суштествени услови за склучување на бракот	96
3. Услови за полноважност на бракот	99
IV. ФОРМА ЗА СКЛУЧУВАЊЕ НА БРАК	
1. Општо за формата за склучување на брак	106
2. Посебна форма за склучување на брак	107
3. Надлежност за склучување на брак	107
4. Постапка за склучување на брак	108
5. Склучувањето брак во споредбеното право	112
V. ДЕЈСТВА НА БРАКОТ	
1. Поим и видови на правни дејства	120
2. Дејства на бракот врз личните односи на брачните партнери	121
3. Лично-правни односи помеѓу брачните другари во споредбеното право	124
VI. ПРЕСТАНОК НА БРАКОТ	
1. Начини на престанок на бракот	132
2. Престанок на неполноважен брак	132
3. Престанок на полноважен брак	134
4. Разводот на брак во споредбеното право	142
VII. ПОСЛЕДИЦИ ОД ПРЕСТАНОК НА БРАКОТ	
1. Последици од престанок на бракот со смрт	157
2. Последици од престанок на бракот со прогласување на исчезнато лице за умрено	158
3. Последици од поништувањето и од разводот на брак	159
VIII. ВОНБРАЧНА ЗАЕДНИЦА	
1. Поим и правно уредување на вонбрачната заедница	162

2. Настанување на вонбрачната заедница	165
3. Правно дејство на вонбрачната заедница	166
4. Правниот статус на вонбрачната заедница во споредбеното право	168

Трет дел
РОДИТЕЛСКО ПРАВО

1. Поим и предмет на родителското право	172
2. Основни начела на родителското право	174
3. Засновување на односи помеѓу родители и деца	175
4. Права на детето предвидени во Конвенцијата на ОН за права на детето	186
5. Содржина на родителското право	188
6. Права и должности на родителите и децата и на блиските роднини	189
7. Вршење на родителското право	198
8. Вршење на родителските одговорности во споредбеното право	203
9. Надзор над вршењето на родителското право	213
10. Содржина на родителската одговорност во споредбеното право	218

Четврти дел
СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

1. Општо за семејното насилство	224
2. Меѓународни документи кои го регулираат семејното насилство	225
3. Судската практика на Европскиот суд за човекови права поврзана со семејното насилство	226
4. Семејното насилство во Република Македонија	228
5. Дефинирање на семејното насилство во Законот за семејството	230
6. Мерки за заштита на жртвите од семејно насилство	231
7. Привремени мерки за заштита од семејно насилство	232

Петти дел
ПОСВОЈУВАЊЕ

1. Поим и видови на посвојувањето	235
2. Услови за посвојување	236
3. Суштествени услови за засновување на посвојувањето	237
4. Услови за полноважност на посвојувањето	238
5. Постапка за посвојување	243
6. Права и должности на посвоителот и посвоеникот	248

7. Престанок на посвојување	249
8. Посвојувањето во споредбеното право	250

Шести дел
СТАРАТЕЛСКО ПРАВО

1. Поим и предмет на старателското право	260
2. Начела на старателското право	261
3. Орган за старателство	263
4. Овластувања на органот на старателство	264
5. Старател	266
6. Права и должности на старателот	268
7. Одговорност на старателот	273
8. Престанок на должноста старател	274
9. Видови старателство	276
10. Старателство над малолетни лица	276
12. Старателство за посебни случаи	282

Седми дел
ИЗДРЖУВАЊЕ

1. Поим и карактеристики на издржувањето во семејното право	288
2. Издржување на децата, родителите и другите роднини	290
3. Издржување на брачен партнер	295
4. Определување на издршката	298
5. Издршката во споредбеното право	300

Осми дел
ИМОТНИ ОДНОСИ

1. Општо за имотните односи во семејното право	307
2. Имотни односи на брачните партнери	307
3. Договорен имотен режим	314
4. Имотните односи во бракот во споредбеното право	315
5. Имотни односи на вонбрачните другари	323
6. Имотни односи помеѓу родителите и децата	323

ЛИТЕРАТУРА	325
------------	-----

ПРЕДГОВОР

Четвртото издание на учебникот Семејно право е резултат на потребата да се обезбеди учебник за студентите на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, пред сè за подготовка на испитот Семејно право и наследно право, а поради исцрпеност на поранешното издание. Притоа, во учебникот се вградени измените и дополнувањата на Законот за семејството кои што се однесуваат на постапката за посвојување, регулирањето на семејното насилство и старателството. Освен тоа, во ова издание на учебникот, новина е тоа што се дава детален преглед на решенијата предвидени во споредбеното право за позначајните теми и актуелни прашања од сферата на правното регулирање на семејството. Во учебникот се обработени и темите за историскиот развој на семејството и семејното право, како и прашањата за промените во семејството и реформите во семејното право во современото општество. Во учебникот, исто така, обработена е и темата за хармонизација на семејното право во Европа, како и прашањето за семејните вредности, кое е мошне актуелно и околу кое се водат расправи и полемики во сите европски земји. Освен на студентите на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, се надеваме дека учебникот Семејно право ќе послужи и на пошироката научна и стручна јавност.

Скопје, јануари 2013 година

Од авторите.

ОСНОВНИ ПОИМИ ЗА СЕМЕЈНОТО ПРАВО И СЕМЕЈСТВОТО

I. ОПШТО ЗА СЕМЕЈНОТО ПРАВО

1. ПОИМОТ СЕМЕЈНО ПРАВО

Семејното право како правен поим во македонската правна терминологија има две значења: семејно право како посебна гранка на правото и како правна наука. Според првото значење, *семејното право како посебна гранка на правото е дел од позитивното право со кој се уредува бракот, семејството и семејните односи кои настануваат помеѓу определени лица врз основа на бракот и сродството или само врз основа на сродството. Освен овие односи, семејното право ги уредува и односите кои што настануваат врз основа на старателството. Тоа се случаите кога едно малолетно лице останува без родителска грижа, кога едно полнолетно лице е лишено од деловна способност, како и случаите кога одредена категорија на лица има потреба од општествена заштита заради неможноста сами да се грижат за себе и за своите права и интереси. И покрај тоа што во овие случаи не се создава семеен однос, старателството влегува во составот на семејното право поради тоа што односите помеѓу старателот и лицето ставено под старателство се изедначуваат со родителскиот однос. Семејното право, како гранка на правниот систем, претставува збир на систематизирани правни норми, групирани во правни институти, со кои се регулираат односите во семејството и се уредува нивната правна заштита. Кога семејното право ги уредува само односите кои настануваат внатре во семејството, меѓу членовите што живеат во семејната заедница, тогаш станува збор за *семејно право во потесна смисла*. Во случај кога семејното право ги уредува односите на поширок круг на лица, со цел да се зацврсти правната и општествената заштита на семејството во целост, тоа се означува како *семејно право во поширока смисла*.*

Семејното право во своето второ значење, како *правна наука*, претставува научна дисциплина која што ги проучува, анализира и систематизира правните норми со кои се уредува бракот, семејството

и односите што настануваат помеѓу членовите на семејството. Покрај анализата на позитивно семејно законодавство (*de lege lata*), преку која се утврдуваат правните нелогичности, недоследности и празнини, значењето на семејното право како наука е големо, поради тоа што науката предлага решенија за измени и дополнувања на постојните решенија или донесување на нови решенија (*de lege ferenda*). Семејното право како правна наука може да го проучува семејството и семејните односи во рамките на правниот систем на една земја (позитивно-правен метод), но и паралелно и едновременно во повеќе земји (споредбено-правен метод). Тоа може да се проучува и од аспект на историјата на правото (историско-правен метод). Користењето на сите три методи овозможува комплексно проучување на феноменот семејство и на промените во семејните односи, како од аспект на минатото, така и од аспект на сегашноста и блиската иднина. Како дел од правната наука, семејното право има допирни точки со општата социологија, а особено со социологијата на семејството. Користењето на сознанијата и постигнувањата добиени со помош на социјалниот, демографскиот, психолошкиот и другите методи, а особено примената на интередисциплинарниот и мултидисциплинарниот метод, се претпоставка за развој на современите семејно-правни законодавства како и за достигнувањата во науката за семејното право.

2. ПРЕДМЕТ И СУБЈЕКТИ НА СЕМЕЈНОТО ПРАВО

Предмет на семејното право е правното регулирање на бракот и семејството, како и на односите кои што настануваат помеѓу членовите на семејството, вклучувајќи ги и односите што настануваат во врска со старателството. Ова од причина што во семејството настануваат и се присутни различни видови на односи, пред сè помеѓу брачните партнери, родителите и децата, роднините, како и лицата под старателство и старателот. Поаѓајќи од содржината и значењето на овие односи, како и од начинот на нивното регулирање, во науката за семејното право тие се поделени на три групи на семејни односи. Првата група ја сочинуваат *личните односи*, кои настануваат со склучувањето на брак помеѓу брачните партнери (брачни односи), со раѓање и посвојување на деца (родителски односи), како и со ставањето на едно лице под старателство (старателски односи). Сепак, семејството и семејните односи не се базираат само на личните односи. Покрај нив, се воспоставуваат и *имотни односи* кои ја сочинуваат втората група на семејни

односи, а се мошне тесно поврзани со личните односи. Во таа смисла, предмет на регулирање на семејното право се и односите поврзани со *заедничкиот имот* на брачните партнери стекнат за времетраењето на брачната заедница. Третата група на односи ја сочинуваат *лично имотните односи* кои произлегуваат од правото на издржување помеѓу брачните партнери, издржувањето помеѓу родителите и децата, како и издржувањето на определена категорија на блиски роднини.

Како резултат на современите тенденции во развојот на семејството и семејните односи, предмет на регулирање и проучување на семејното право претставува и вонбрачната заедница, како и односите коишто настануваат помеѓу вонбрачните партнери. Потребата од правното регулирање на вонбрачната заедница произлегува од фактот што таа претставува една од основите за настанување на семејството. Во таа смисла, членот 12 од Европската конвенција за заштита на човековите права и основните слободи поаѓа од поширокото определување на поимот семејство, во кое ги вклучува старателот, лица ставени под старателство, блиските роднини, како и вонбрачната заедница. Предмет на проучување на семејното право се и други појави во модерното општество кои не се регулирани во нашето законодавство, а се присутни во споредбеното право. Имајќи го ова во предвид, предметот на семејното право како наука, е поширок од позитивното семејно право, како резултат на комплексноста и сложеноста на брачните и семејните односи кои се уредуваат и со други правила (обичајни, етички, морални, религиозни).

Семејно-правните односи како предмет на семејното право, претставуваат специфична категорија, која се разликува од граѓанско-правните односи, пред сè поради доминацијата на лично-правниот елемент. Во таа насока, во правниот промет секој член на семејството стапува самостојно, располагајќи со своите лични субјективни права. Освен ова, специфично за семејно-правните односи, за разлика од другите, е тоа што тие можат да настанат помеѓу два субјекти (маж и жена,) три субјекта (родители и дете) и повеќе субјекти (родители, две и повеќе деца). Специфично за семејните односи, исто така, е и тоа што нивен предмет можат да бидат само човековите дејствија и ствари. Во таа смисла, човекот како физичко лице не може да биде предмет на семејно-правните односи. Човековите дејствија се манифестираат како права и обврски од неимотен карактер (верност, помагање, саќање, почитување) и како права и обврски од имотен карактер (право на издржување помеѓу брачните другари, како и ро-

дителите и децата). Стварите, како дел од имотот, се јавуваат како предмет на семејните односи помеѓу определен круг на лица, како на пример брачните партнери и родителите и децата.

3. ДЕЛОВИ НА СЕМЕЈНОТО ПРАВО

Во правната наука и во законодавната практика традиционално е прифатена поделбата на семејното право на три дела: 1) брачно право; 2) родителско право и 3) старателско право. Секој од овие делови претставува една заокружена целина според начинот на засновување, уредување и проучување на семејните односи, и покрај тоа што овие делови се меѓусебно тесно поврзани. *Брачното право* ги уредува и проучува условите и начинот на склучување на брак, односите помеѓу брачните партнери, начините на престанок на бракот и последиците кои произлегуваат од престанокот на бракот. *Родителското право* ги уредува и проучува односите што настануваат меѓу родителите и децата и блиските роднини, вршењето на родителските права и должности и нивниот престанок. *Старателското право* ги уредува и проучува односите што настануваат во организираната заштита на малолетните лица кои не се под родителска грижа, на полнолетните лица кои се делумно или потполно лишени од деловна способност, како и на полнолетни лица кои не се во состојба сами да се грижат за себе и за своите права и интереси.

Првите два дела од семејното право, брачното и родителското право, се неспорни и не создавале дилеми, ниту предизвикувале полемики во семејно-правната теорија и наука. Тоа не се однесува на старателското право, со оглед на фактот дека во овој дел од семејното право не се уредуваат еднородни односи. Имено, освен грижата за малолетните деца, кои од било која причина не се наоѓаат под родителска грижа, старателството ги уредува односите во врска со грижата за полнолетни лица лишени од деловна способност, како и за обезбедување на заштита на други категории на лица утврдени со закон. Во науката последниве односи создаваат дилеми поврзани со прашањето каде е местото на старателството во правниот систем, поради што се присутни три становишта. Првото становиште старателството го смета како дел од граѓанското право во кој, меѓу другото, се уредуваат и односите во врска со деловната способност на субјектите на правото. Второто становиште старателството го сфаќа како посебна гранка на правото – социјално право, со помош на кое се остваруваат мерките

на социјалната политика насочени кон грижата и обезбедувањето на заштита на посебни категории на лица. Третото становиште го третира старателското право како дел од семејното право. Ова становиште е најшироко прифатено во науката и законодавната практика, со оглед на фактот дека основната цел на старателството е грижата и заштитата на малолетниците кои се лишени од таа грижа и заштита во рамките на семејството. Ова од причина што старателството е институција која во општеството ја заменува улогата на природниот родителски однос во семејството, посебно во однос на малолетните лица. Меѓутоа, овие односи аналогни на родителската грижа се присутни и кај старателството на лицата лишени од деловна способност. Ова становиште своите корени ги влече уште од минатото, во времето кога старателството претставувало институција од семеен карактер, бидејќи се остварувало во рамките на семејството. И покрај тоа што во современото општество функциите на семејство се значително променети, за разлика од минатото, сепак несомнено е дека семејните врски во исполнувањето на улогата и функцијата на старателство сè уште се од големо значење.

4. МЕСТО НА СЕМЕЈНОТО ПРАВО ВО ПРАВНИОТ СИСТЕМ

Во теоријата и во законодавната практика постојат три становишта во однос на прашањето за местото на семејното право во правниот систем. Според *првото становиште*, кое уште се означува како цивилистичко, семејното право претставува составен дел на граѓанското право како гранка на правото. Како резултат на ова становиште, почнувајќи од римското право, па сè до донесувањето на буржоаските кодификации на граѓанското право од XIX век, семејното право претставува составен дел на граѓанското право. Ваквиот став за семејното право беше прифатен од најзначајните системи на поделба на граѓанското право: 1) институционалната и 2) пандектната систематика. Според *институционалната систематика*, востановена од познатиот римски цивилист Гај, целото граѓанско право се однесува на лица, ствари и тужби (*personae, res, actiones*). Врз основа на оваа поделба, семејното право припаѓа на оној дел од граѓанското право кој се однесува на лицата. Оваа поделба, освен во римското право, подоцна беше прифатена во Францускиот граѓански законик од 1804 година, Австрискиот граѓански законик од 1811 година, како и во Српскиот граѓански законик од 1844 година. *Пандектната систематика* го дели граѓанското

право на пет дела: општ дел на граѓанско право, стварно право, облигационо право, семејно и наследно право. Таа е востановена под влијание на познатиот германски правник Карл Фон Савињи и за прв пат е прифатена во рамките на Германскиот граѓански законик од 1896 година. Од нејзината појава во втората половина на XIX век, па сè до денес, во правните системи оваа поделба на граѓанското право е доминантна. Под влијание на пандектната поделба, семејното право станува самостоен и рамноправен дел од граѓанското право, исто како и другите негови делови.

Според *второто становиште*, семејното право претставува посебна гранка на правото, а не составен дел на граѓанското право. Ваквата концепција се појавува кон крајот на XIX век и за прв пат е востановена од страна на Валтазар Богишиќ, под чие влијание во Општиот имотен законик на Црна Гора од 1888 година, семејното и наследното право не биле регулирани. Основна причина за ваквото сфаќање била различната природа на семејните и наследните односи кои се тесно поврзани со обичаите и традицијата, за разлика од стварно-правните и облигационо-правните односи. Поради тоа, семејното и наследното право требало да се кодифицираат издвоено и самостојно од граѓанското право. Сепак, најголемо влијание за прифаќањето на ова становиште и за издвојување на семејното право од граѓанското право имала Октомвриската револуција и советското законодавство. Најпрво, семејното право било изоставено од граѓанското законодавство (Граѓанскиот законик на РСФСР од 1922 година), за подоцна да биде уредено со посебни правни прописи и кодекси. Основната причина за ваквото становиште била пред се од идеолошки карактер. Додека во капиталистичкото општество во бракот и семејството доминирале имотните права, во советското општество односите во семејството се базирале првенствено на права и должности од неимотен карактер (лични, емотивни, биолошко-социјални). По Втората светска војна, под влијание на советското право, семејното право е издвоено од граѓанското право во сите социјалистички држави на просторите на Источна Европа. Во теоријата, како аргументи во прилог на сфаќањето дека семејното право е посебна правна гранка, која се разликува од граѓанското право, најчесто се наведуваат: уредувањето на личните односи, методот на уредувањето на семејните односи, непостоењето на санкции за неизвршувањето на одредени права и должности, непреносливост на правата, како и постоењето на норми што се ситуираат на границата помеѓу правото и моралот.

Третото становиште поаѓа од теориското сфаќање дека граѓанското право не претставува една правна гранка составена од повеќе делови, туку претставува семејство на правни гранки. Ова сфаќање, кое е прифатено од страна на одредени автори, не е застапено во законодавната практика и се базира пред се на научната класификација на правните норми, во институти, збир на институти и гранки на правото. Во таа смисла, според ова сфаќање семејното право претставува член на семејството на граѓански права, во кои влегуваат и останатите правни гранки (стварно, облигационо и наследно право).

Во современи услови доминантно е становиштето дека семејното право претставува составен дел на граѓанското право. Основна причина за ова е желбата во кодификацијата на граѓанското право да се опфатат сите норми кои се значајни за граѓаните на една земја (а такви несомнено се и семејно-правните норми), за да можат граѓаните во еден законски текст да ги пронајдат и да се запознаат со основните норми со кои се регулираат односите од сферата на граѓанското право. Освен тоа, издвојувањето на семејно-правните норми од граѓанското право е тешко остварливо, поради тесната врска што постои помеѓу лично-правните и имотноправните односи. Оваа концепција доминира практично во сите современи европски семејно-правни системи. Семејното право е составен дел на граѓанските законици на Франција, Германија, Швајцарија, Австрија, Шпанија, Италија, а во последно време и поранешните советски држави, како Грузија, Литванија и други во своите граѓански законици го вклучуваат и семејното право. На нашите простори, треба да се спомене дека во Србија семејното право се предвидува како составен дел на Српскиот граѓански законик, кој се подготвува, и чиј преднацрт што се однесува на семејното право е веќе завршен. Посебен Семеен кодекс постои во Русија, што се должи на традицијата од претходниот период, кога семејното право, поради идеолошки причини беше издвоено од граѓанското право.

5. ОСНОВНИ НАЧЕЛА НА СЕМЕЈНОТО ПРАВО

Семејното право како гранка на правото се темели врз определени начела утврдени со Уставот и семејното законодавство. Тие произлегуваат од заедничките својства на општествени односи што се предмет на регулирање на семејното право, како и од општо прифатените општествени вредности. Во таа смисла, нашето семејно право се темели врз следниве основни начела: 1) начело на општествена и правна

заштита на семејството; 2) начело на рамноправност и еднаквост во семејните односи; 3) начело на лаицитет 4) начело на планирање на семејството и 5) начело на слободно и одговорно родителство.

5.1. Начело на посебна општествена заштита на семејството

Начелото на посебна општествена заштита на семејството произлегува од потребата за заштита на семејството од страна на општествените институции, од причина што семејството и семејните односи се најзначајната основа на општеството. Ова начело ја изразува обврската на општествените институции да го заштитат семејството од негативните појави како целина, но и да го заштитат секој нејзин одделен член. За остварување на оваа цел, државата презема различни мерки во сферата на економската, социјалната, образовната политика, како и во правната заштита на членовите во семејните односи и семејството. Во таа насока, Законот за семејството на Република Македонија предвидува дека „Републиката обезбедува посебна правна заштита на семејството, мајчинството, децата, малолетните деца, децата без родители и децата без родителска грижа“ (чл. 4). Ова начело се надополнува со посебната правна заштита што државата ја обезбедува преку установата старателство на децата кои се без родители, на малолетните деца без родителска грижа, како и на оние категории полнолетни лица за кои со закон е предвидена посебна заштита.

Начелото на посебна општествена заштита на семејството се изразува и преку посебната заштита на мајката и на детето, како и заштитата на малолетниците кои од било која причина се лишени од родителска грижа. Ова е предвидено во Уставот на Република Македонија и претставува едно од најзначајните начела на семејното право. Врз основа на ова начело се изразува грижата на општеството за семејството во целина и за одделни членови на кои таа заштита им е потребна. Општеството е посебно заинтересирано да ја организира заштитата на семејството, затоа што децата претставуваат најголемата вредност на едно општество. Од нивното правилно одгледување и воспитување, првенствено во семејството, зависи иднината на државата. Оттука, најдобриот интерес на детето е врвниот принцип кој е проткаен во семејното законодавство во сферата на вршењето на родителското право, посвојувањето, како и старателството.

5.2. Начело на рамноправност и еднаквост во семејните односи

Начелото на рамноправност и еднаквост во семејните односи претставува една од основите претпоставки врз која се изградуваат современите семејни законодавства. Ова начело произлегува од Уставот на Република Македонија според кој, граѓаните се еднакви пред Уставот и законите, како и во слободите и правата, независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското убедување, имотната и општествената положба (чл. 9). Начелото на рамноправност и еднаквост во семејните односи се манифестира во сите делови на семејното право. Во сферата на брачното право ова начело се манифестира преку еднаквоста и рамноправноста на половите. Во таа смисла, мажот и жената се во целост изедначени во своите права и обврски како брачни партнери. Во родителското право родителите се изедначени во однос на правата и должностите кои ги имаат спрема своите деца. Покрај рамноправноста на родителите, во семејното право се предвидува дека и децата, без разлика на нивниот пол, се рамноправни и уживаат еднакви права во однос на своите родители. Притоа, децата се еднакви и рамноправни во своите права кон родителите, без оглед дали се родени во брак или надвор од брак. Од друга страна, и децата имаат обврска подеднакво да се грижат за своите стари и изнемоштени родители, која произлегува од содржината на родителскиот однос. Во сферата на посвојувањето, мажот и жената се изедначени во условите под кои можат да се јават како посвоители. Така, доколку како посвоител се јави мажот, тогаш жената мора да даде задолжително согласност за посвојувањето и обратно. Најпосле, начелото на рамноправност се изразува и во рамките на старателството, преку предвидувањето на еднакви услови за старателот без разлика на неговиот пол.

5.3. Начело на лаицитет

Начелото на лаицитет во семејното право претставува отстранување на влијанието на црквата и другите верски и религиозни влијанија на бракот, семејството и семејните односи, чие уредување е во исклучива надлежност на државните органи. Ова начело произлегува од уставното начело на одвоеност на црквата и другите верски и религиозни заедници од државата (чл. 19 ст. 3). Во таа насока, во уредувањето на семејните односи надлежна е државата со чии

прописи се уредуваат семејните односи. Така, Уставот на Република Македонија предвидува дека правните односи во бракот, семејството и вонбрачната заедница се уредуваат со закон (чл. 40 ст. 2).

Ова начело во нашето семејно законодавство се изразува преку регулирањето на условите за склучување на брак, правата и должностите на брачните партнери и престанокот на бракот. Како резултат на ова начело, во современите законодавства се укинуваат брачните пречки кои имаат верски карактер и се воведува разводот на брак, кој долго време бил забранет поради силното влијание на религијата во регулирањето на брачните и на семејните односи. Начелото на лаицитет се изразува и во рамките на регулирањето на односите помеѓу родителите и децата, како и во вршењето на надзорот над остварувањето на родителското право.

5.4. Начело на планирање на семејството

Начелото на планирање на семејството произлегува од основното човеково право да се биде родител и слободното одлучување на родителите за раѓање на деца. Основниот мотив на ова начело е детето кое доаѓа на свет да биде планирано и посакувано. Планирањето на семејството го подразбира правото на идните родители самостојно и независно да одлучуваат за тоа кога ќе го зачат детето, за бројот на децата, за динамиката на нивното раѓање, односно растојанието од едно до друго дете. Ова е со цел детето што се очекува не само да биде сакано, туку и да му бидат обезбедени оптимални услови за живот и за правилен развој. За да се оствари ова основно човеково право значајна е и улогата на државата и општеството, кои треба да обезбедат материјални услови како и да преземат социјални, економски, политички и други мерки насочени кон зголемување на наталитетот во семејството.

6. МЕТОД НА СЕМЕЈНОТО ПРАВО

Методот на семејното право претставува определен начин, односно техника врз основа на која се уредуваат семејните односи. Поради специфичноста на семејните односи кои ги уредува, методот на семејното право е посебен и се разликува од методите на уредување на другите гранки на правото. Имено, при уредувањето на семејните